

ביאורים בתורת רבינו

לקוטי שיחות
מכ"ק אדמו"ר מליובאוויטש
עם ביאור ופירוש

פרשת נצבים
ביאור עניין אחדות ישראל

שנת חמשת אלפים שבע מאות שמונים וחמש לבריאה

קובץ זה נדפס לעילוי נשמת

הו"ח התמים

ר' יעקב

בן הרה"ח מאיר צבי ע"ה

סטמבלר

חסיד נאמן ומסור

לכ"ק אדמו"ר נשיא דורנו

נלב"ע י"א ניסן ה'תש"ע

ת.נ.צ.ב.ה

קובץ זה נדפס לעילוי נשמת

כ"ק הרה"ק הרה"ג הרה"ח והמקובל

רב פעלים לתורה ולמצוות ורבים השיב מעווין

דור רביעי לכ"ק אדמו"ר הצמח צדק

ר' לוי יצחק בהרה"ח וכו'

ר' ברוך שניאור ע"ה

שניאורסאהן

אשר נאסר והוגלה על עבודתו

בהחזקת והפצת היהדות

ונפטר בגלות ביום כ"ף לחודש מנחם אב

שנת ה'תש"ד

קובץ זה נדפס לעילוי נשמת

מרת חנה בת ר' זלמן יואל

נלב"ע ט' שבט תשע"ו

נדפס על-ידי ולזכות בנה

ר' ראובן ומשפחתו שיחיו

קיל

להצלחה רבה ומופלגה

בכל אשר יפנו

קובץ זה נדפס לעילוי נשמת

מרת דבורה סימה

בת ר' אליהו צבי

איינבינדער

נלב"ע מוצש"ק פ' וארא

ד' שבט ה'תשפ"ד.

כרך חדש!

עכשיו
במחיר השקה
40
ש"ח

ביאורים במאמרי רבינו

17 מאמרי חסידות
של הרבי למעגל השנה,
מפורשים ומבוארים.

על-פי כתבי
חסידות חב"ד
ושיעורי הרב יואל כהן ע"ה.

**מעטה כל אחד
יכול ללמוד!**

רבים מבקשים וכמהים
לעסוק בתורת רבינו, אך
לשם כך דרוש ידע מוקדם
במושגי החסידות, שפתה
וסגנונה, ועל כל אלה
דרוש ישוב הדעת.

הביאור שלפנינו נותן ביד
קהל התלמידים את הדרוש
על-פניו לעסוק בתורת
רבינו בהבנה ובהעמקה.

• ביאור פניו ומבניו - משולב בגוף המאמר
• ביאור מושגים, רחבת הביאור ועוד - בשולי העליון
• סיכום כל סעיף
• הכרת מולך המאמר
• ספתח מושגים

להשיג
בחנויות
המובחרות

פתח דבר

בשבח והודיה לה' יתברך, מוגשת בזה לפני ציבור הלומדים שיחה נוספת בסדרת 'ביאורים בתורת רבינו'.

שיחה זו נדפסה בלקוטי שיחות חלק ד' ע' 1139 ואילך. כאן נוספו לה קיצורים וסיכומים, ונתבארו הענינים והמושגים המובאים בה.

הביאורים נלקטו ונכתבו על ידי הרה"ת ר' מנחם מענדל שיחי' אשכנזי, והסתייענו רבות בהסברים שהשמיע הרה"ח ר' יואל ע"ה כהן בהזדמנויות שונות.

*

תודתנו נתונה להרה"ת לוי יצחק שיחי' אפשטיין על כתיבת הסיכומים ועריכת הביאורים. כמו כן מודים אנו להנהלת קה"ת על נתינת רשות מיוחדת להדפסת השיחות.

*

שיחה מבוארת זו, מצטרפת לשיחות ומאמרים שיצאו לאור על ידינו בשנים קודמות, ובייחוד לסט הספרים "ביאורים במאמרי רבינו", שני כרכים, המאגד שלושים ואחד מאמרים.

בשעה טובה ומוצלחת יצא לאור בימים אלה הספר השלישי בסדרה, הכולל שבע-עשרה מאמרים נוספים מסודרים לפי מועדי השנה, ערוכים מחדש בצורה בהירה. את הספרים ניתן להשיג בקה"ת ובחנויות הספרים המובחרות.

לבקשת רבים, ניתן להוריד את הקונטרס, כמו גם הקונטרסים האחרים שנתבארו על ידינו, בכתובת: www.biurim.co.il.

*

כבר אמר דוד המלך, "שגיאות מי יבין" (תהלים יט, יג). יתכן כי נפלו אי-הבנות בעניינים המבוארים. על כן בקשתנו שטוחה בפני ציבור המעיינים לשלוח אלינו את הערותיהם ונתקנם בהזדמנות הראשונה אי"ה.

יהי רצון מהשי"ת כי העיסוק בדא"ח בכלל ובתורת רבינו במיוחד, יזרז את קיום הייעוד: "כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים" (ישעיה יא, ט).

ערב שבת קודש פרשת נצבים ה'תשפ"ה

כתובת למשלוח הערות: ת.ד. 485 כפר חב"ד. או: mm.ashkenazi@gmail.com
לתרומות: שם החשבון - תורת רבינו. בנק מרכנתיל סניף 732 בני ברק, חשבון 89915935.

השנה⁴ * שהוא יום הדין, וכמ"ש ויהי היום וגו' ותרגם והוה יום דינא רבא (ויהי יום הדין הגדול)⁵, ואתם נצבים קיימים ועומדים⁶, והיינו שזוכים בדין, ובשבת שלפני ר"ה שהוא השבת האחרון דחדש אלול קורין אז פרשת אתם נצבים⁷, דזהו ברכתו של הקב"ה, בשבת מברכים חדש השביעי שהוא המושבע והמשיבע⁸ ברוב טוב לכל ישראל על כל השנה⁹.

והנה, מפרשי התורה כתבו בפירוש הכתובים "אתם נצבים גו' לעברך בברית גו'", שמשא רבינו הכניס את ישראל בערבות, שלכל אחד מישאל תהא ערבות ואחריות על זולתו – כל ישראל ערבים זה בזה¹⁰.

וצריך להבין: (א) מהו הקשר בין פירוש זה לפירוש הבעש"ט? (ב) בענין

תוכן כללי: אדה"ו מביא שלוש דרגות באחדות ישראל, על-פי משל מהתאחדות אברי הגוף • האחדות הפנימית והחיצונית צריכים זה לזה, אבל עיקר האריכות היא בביאור האחדות החיצונית, כיוון שזהו עיקר העבודה • בזה יובנו גברי דיני ערבות, והקשר להבטחה שזוכים בדין.

א. ידוע¹ מאמר אדמו"ר הזקן ששמעו מהמגיד בשם הבעש"ט נ"ע בטעם הדבר שאין מברכים את חודש תשרי בשבת שלפניו, כבכל חדשי השנה, וזה לשונו: "החדש השביעי שהוא החדש הראשון לחדשי השנה², הקב"ה בעצמו מברכו בשבת מברכים שהוא השבת האחרון דחדש אלול, ובכח זה ישראל מברכים את החדשים³ י"א פעמים בשנה. כתיב אתם נצבים היום, דהיום קאי על (מתייחס ל) ראש

להם את הכח של קידוש החדשים, שהיה הקב"ה מקדשם. וראה במג"א (שו"ע אור"ח סתי"ז, סק"א) שברכת החדש דעכשיו שייכת לקידוש החדש דב"ד. – וראה לקו"ש ח"ט ע' 187 ואילך.

4 ראה פענח רזא ס"פ נצבים. לקוטי תורה ר"פ נצבים.

5 איוב ב, א.

6 ראה תנחומא ר"פ נצבים.

7 תוד"ה קללות שבת"כ מגילה לא, ב. שו"ע אור"ח סתכ"ח, ס"ד. לקוטי תורה ר"פ נצבים.

8 ראה ויק"ר פכ"ט, ח. קיצורים והערות לתניא ע' נח.

9 ראה לקוטי שיחות ח"ג ע' 782.

1 קובץ מכתבים א, נדפס בסוף ספר תהלים אהל יוסף יצחק ע' 193. "היום יום" כה אלול.

2 לשון הכתוב (בא יב, ב). אבל הפירוש משתנה, כי כאן ההדגשה בתיבת השנה, כמובן. ובכ"מ מצינו לשון אחד בכוונות מתחלפות – ראה תוד"ה ארם (חולין סח, א. וצע"ק בתוד"ה אלימא קדושין מח, א) ובמקומות שהובאו ביד מלאכי כלל שעד. שדי חמד כללים ל', צח.

3 ענין זה אשר הכח לברכת החדש על-ידי ישראל הוא בא מברכת החדש של הקב"ה מרומז (ככל הענינים דפנימיות התורה) גם בנגלה והוא בפסיקתא דר"כ פ"ה: "עד שלא יצאו ישראל ממצרים, היה הקב"ה יושב ומחשב חשבונות. . ומחדש את החדשים כיון שיצאו ישראל ממצרים מסרן להם. . מכאן ואילך הרי הם מסורים לכם". דלשון "מסרן" "מסורים" משמע שמוסר

ביאורים בתורת רבינו

ב "שהוא יום הדין, וכמ"ש ויהי היום וגו'" זהו פסוק מספר איוב, המתאר את יום הדין: "ויהי היום ויבואו בני האלוקים להתייצב על ה' ויבוא גם השטן בתוכם להתייצב על ה'", ובתרגום

א "היום קאי על ראש השנה" היום קאי על ראש השנה כמ"ש "זה היום תחלת מעשיך זכרון ליום ראשון" (לקו"ת ר"פ נצבים).

בזה"ה הוא, שכל אחד מישראל, אפילו קטן שבקטנים (במדריגה) הרי הוא ערב לכל אחד מישראל, אפילו לגדול שבגדולים.

(ומטעם זה הלכה היא¹¹ בדיני ברכת המצוות, שכל איש מישראל, אפילו קטן ופחות שבישראל – אף באם הוא עצמו יצא כבר במצוה זו – מוציא ישראל אחר בברכתה, ואפילו חברו גדול הימנו ביותר, כיון ש"כל ישראל ערבים זה בזה").

סיכום: ויש להקדים תמיהה בעניין הערבות: על-פי שכל, רק גדול יכול להיות ערב לקטן. וכיצד כאן, גם קטן ערב לגדול ויכול להוציאו ידי חובתו?

ג. על הפסוק "אתם נצבים גו' כלכם" מבאר אדמו"ר הזקן¹², דכל ישראל הם "קומה אחת שלימה". וכשם שבגוף בשר ודם ישנה מעלה מסוימת ברגל לגבי הראש ואין שלימות לראש בלי הרגל, על-דרך זה גם ב"קומה" דכל ישראל: אפילו אדם מישראל שבסוג הכי פחות, "חוטב עציץ ושואב מימין", יש בו מעלה יתירה על אלו שבסוג "ראשיכם", ואף הם זקוקים ל"חוטב עציץ ושואב מימין" ואין להם שלימות בלעדו ג.

אדמו"ר הזקן סקצ"ז, ס"ו.

12 לקוטי תורה ר"פ נצבים.

הערבות מצינו¹⁰, דהגם שנפעלה על-ידי כריתת הברית שעשה משה רבינו באותה שעה עם ישראל, מכל מקום, הערבות בפועל (בכמה פרטים) התחילה רק בכניסתם לארץ ישראל. ודרוש ביאור, מפני מה לא התחילה הערבות בפועל תיכף בעת כריתת הברית?

סיכום: צריך להבין הקשר בין שני הפירושים ב"אתם ניצבים" – פירוש הבעש"ט ש"קיימים ועומדים" וזוכים בדין, ודברי המפרשים שבני ישראל קיבלו ערבות זה לזה. וגם מדוע התחילה הערבות רק בכניסתם לארץ ישראל?

ב. ולהבין זאת יש להקדים תחלה ביאור כללות ענין הערבות דישראל זה לזה:

על-פי שכל, ענינה של ערבות הוא, שהגדול יותר (בפרט זה שבו נדרשת ערבותו) נעשה ערב לקטן הימנו. ולדוגמא, ערבות בעניני ממונות: כשאדם נושא ונותן עם עני שאין לסמוך עליו שיהיה לו במה לשלם, אזי הוא זקוק לערבות של עשיר. אבל אין מקום על-פי שכל, שהקטן יותר יהא ערב לגדול הימנו.

אמנם, הכלל ד"ישראל ערבים זה

10 סנהדרין מג, ב.

11 רש"י ד"ה אע"פ שיצא ר"ה כט, סע"א. שו"ע

ביאורים בתורת רבינו

בתורת החסידות מובאות כמה דוגמאות לעניין זה:

אצל אנשים פשוטים מאירה אמונה ומסירות נפש, יותר מאשר אצל אנשי שכל. והם משפיעים

כותב על כך "וזהו יום דינא רבא" (ויהי יום הדין הגדול).

ג "חוטב עציץ ושואב מימין", יש בו מעלה יתירה על אלו שבסוג "ראשיכם"

לשון אדמו"ר הזקן הוא בודאי מדויק, ומאליו מובן שאין בתיבותיו שום ייתור. והנה, בכתוב נאמר הלשון "יחד", ואדמו"ר הזקן לא הסתפק בתיבת "יחד" והוסיף "להיות לאחדים", ואף בזה לא הסתפק והוסיף גם "כאחד". וענין זה מבואר בדבריו בשני הסברים כלליים: (א) "וכלם צריכין זה לזה", (ב) "כל ישראל קומה אחת שלימה".

ויש לבאר בזה:

בהתאחדות ישראל ישנן דרגות שונות: "יחד" (שנזכר בפירוש בכתוב), "לאחדים" ו"כאחד". ובשתי דרגות אלו – "לאחדים" ו"כאחד" – שהוסיף אדמו"ר הזקן, נתבאר בדבריו בשני ההסברים: מה שכתב "וכלם צריכין זה לזה" הוא הביאור על "לאחדים"; ומה שכתב "כל ישראל קומה אחת שלימה" – ביאור על "כאחד".

הפירוש הפשוט דתיבת "יחד" הוא, צירוף ענינים שונים שנתקבצו יחדיו לשם תכלית מסוימת. הענינים מצד עצמם הם שונים ומחולקים זה מזה, ואין שייכות פנימית ביניהם, אלא שנתקבצו יחדיו.

ולכן הוסיף אדמו"ר הזקן "לאחדים

ועל-פי זה יובן היאך "כל ישראל ערבים זה בזה" – כי כל איש מישראל הרי הוא "ראש" ונעלה יותר בפרט מסוים, ומחמת פרט זה נזקקים כל ישראל לערבותו.

סיכום: אדה"ז מבאר שכל ישראל הם "קומה אחת שלימה" – כגוף האדם, שצריך גם ראש וגם רגל. ובוזה יובן שגם הגדול צריך לקטן.

מהלך השיחה: בסעיפים הבאים מבאר באריכות את ענין אחדות ישראל, שיש בו כמה דרגות, ובהמשך לזה יתרחץ בסעיפים ז-ח גם את דיני ערבות וגם את הקשר בין שתי הפירושים בפסוק "אתם ניצבים".

ד. בתוך ביאור המאמר הנ"ל אודות האחדות דכל ישראל, מביא אדמו"ר הזקן הכתוב "בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל", ומפרש: "שכולם מתאספים יחד להיות לאחדים כאחד". ומבאר זאת על-פי משל מאברי גוף האדם, דבכל אבר ישנה מעלה שמחמתה זקוקים אליו שאר האברים; ועל דרך זה יש בכל איש ישראל מעלה יתירה על חבירו, ולכן "כולם צריכין זה לזה". ולאחרי זה הוסיף אדמו"ר הזקן וכתב: "כל ישראל קומה אחת שלימה".

ביאורים בתורת רבינו

עניין זה אצל בעלי השכל.

(מעלה זו) מהם (ראה גם לקו"ת בהעלותך לג, ג. סה"מ עטר"ת ע' תסג. תרפ"ח ע' קמה לקו"ש ח"ל ע' 136).

ראה גם לקו"ש חכ"ה ע' 290, שיושבי אוהל משפיעים על בעלי עסק שיוסיפו בלימוד התורה, ובעלי עסק משפיעים על יושבי אוהל שיוסיפו במעשים טובים.

וכן בנוגע לשני הסוגים של יששכר וזבולון (יושבי אוהל ובעלי עסק): זה שהעוסקים בתורה (יששכר) צריכים לקבל (בגשמיות) מתמכין דאורייתא (זבולון) – הוא בגלל המעלה הרוחנית שישנה דוקא בסוג של זבולון, שהם הפועלים 'דירה בתחתונים', וגם יששכר צריכים לקבל

של כל אחד נשלם על-ידי זולתו. וענין זה מבאר אדמו"ר הזקן בכך ש"כולם צריכין זה לזה".

אמנם, גם "לאחדים" (לשון רבים) תוכנו התאחדות של ענינים רבים (אף בשעת התאחדותם). ולמעלה מזה הוא "כאחד", היינו שנעשים למציאות אחת: ההתאחדות של ענינים נפרדים אלו - עושה אותם ל"קומה אחת", גוף אחד. תוכן שייכותם של כל אברי האדם זה לזה אינו רק בזה שהם צריכין אחד לחבריו, אלא הם מהות אחת, דכל אבר על כל פרטיו הוא חלק מן האדם, ואין בו תוכן וענין נפרד בפני עצמו

כאחד", היינו שההתאחדות דישראל אינה רק שמתקבצים ומתקשרים יחד לאגודה אחת בשביל תכלית, כדי "לעשות רצונך בלבב שלם", אלא יש ביניהם שייכות פנימית, ובה גופא ישנן שתי מדרגות כלליות - "לאחדים" ו"כאחד":

"לאחדים" פירושו - התאחדות. אין זאת רק שבאו למקום אחד לשם תכלית אחת, ואילו מצד הענין הפרטי שבכל אחד, שבו יש הפרש ביניהם, הם נפרדים זה מזה (כפירוש הפשוט דתיבת "יחד"), אלא אף הפרטים השונים שבהם שייכים זה לזה, כי הענין הפרטי

ביאורים בתורת רבינו

ולכאורה היה אפשר לומר, שאחדות זו נעשית על ידי החיות הכללית, שבוה שנכנסת אל הגוף היא הופכת את האברים מבשר דומם ל"אדם", ובוה מתאחדים כל האברים להיות אדם אחד, כי בנוגע להיותו "אדם" - אין הבדל בין אבר לחברו, אלא כל האברים שווים.

(ענין זה מתבטא גם בהרגשת האדם, וכמ"ש בלקו"ש ח"ל (ע' 219) ש"אמיתית האחדות שבקומת הגוף היא כאשר כל אבר ^{מרגיש} שעיקר מציאותו וענינו אינו תכונותיו הפרטיות אלא בזה שהוא חלק מגוף האדם בכללותו").

אבל מלשון השיחה משמע שאחדות זו נוצרת על ידי האברים עצמם: "ההתאחדות של ענינים נפרדים אלו - עושה אותם ל"קומה אחת", גוף אחד". והיינו, שאחדות זו אינה באה מחיות כללית שמבטלת את ענינים הפרטי של האברים עצמם, אלא שדווקא חיבור פרטי האברים הוא ההופך אותם ל"גוף אחד". (וכפי שמביא בהערת רבינו 13 שהד' מינים יוצרים מצוה אחת).

ראה הביאור בזה להלן ביאור ח.

ד "שמתקבצים ומתקשרים יחד לאגודה אחת בשביל תכלית, כדי "לעשות רצונך בלבב שלם"

גם בחינה זו היא דרגה באחדות, שהרי מתאספים במטרה אחת - כדי "לעשות רצונך" וכיוון שכוונתם היא אחת, הרי זו התאחדות אמיתית.

ודרגת אחדות זו קיימת רק בעם ישראל שיש בהם ביטול. מה-שאיין-כן באומות העולם למשל, גם כשמתכנסים בשביל מטרה אחת, כגון לעשות עסקה ביחד, הרי כוונתו של כל אחד היא המציאות האישית והרווח שלו. ולכן ההתאחדות אינה אמיתית.

ה "הם מהות אחת, דכל אבר .. הוא חלק מן האדם, ואין בו תוכן וענין נפרד בפני עצמו" דבר זה צריך ביאור: מהי מהותו של אותו ענין בגוף, בו הוא נקרא "חלק מן האדם"? איזו הוספה יש כאן בגוף מלבד היותו חיבור של כל האברים? (ועד כדי שכתוצאה מכך "אין בו תוכן וענין נפרד בפני עצמו מלבד היותו חלק מגוף האדם").

מלבד היותו חלק מגוף האדם. וממילא הרי כולם מציאות אחת – "כאחד"¹³ י.

סיכום: אדה"ו מבאר עניין האחדות על-פי משל מאברי האדם, ובדבריו ישנם ג' דרגות באחדות ישראל: "יחד" – פרטים שונים שמתקבצים יחד. "לאחדים" – שכל הפרטים שייכים זה לזה, כיוון שכל אחד משלים את זולתו. "כאחד" – שנעשים "קומה אחת" וגוף אחד.

ה. אבל לכאורה אינו מובן:

כיון שאדמו"ר הזקן מבאר כאן ענין "כאחד", שכל ישראל הם "קומה אחת שלימה", והתאחדות זו עמוקה הרבה

יותר מההתאחדות ד"לאחדים" י – לשם מה הוצרך להזכיר גם ענין "לאחדים" ולבאר זה ש"כולם צריכין זה לזה", ואף להאריך בביאור המשל דראש ורגל?

ועל כרחק צריך לומר שישנה גם מעלה בענין "לאחדים" על ענין "כאחד":

אף-על-פי שכל האברים יחד הם גוף אחד, מכל מקום, שלימותו של הגוף היא דוקא על-ידי זה שישנם בו רמ"ח אברים שונים, ואילו היה חסר ענינו הפרטי של אבר אחד, אזי לא היה הגוף שלם¹⁴ ה. ומכיון שהאברים

ואיברים התחתונים הוא מצד הפחיתות שבהם, דשלימות האדם הוא שכלול גם מהתחתונים (ובדוגמת הטעם לזה שגוף האדם הוא מבחינת דומם היותר נמוך^ט, שבזה דוקא מתבטאת מעלת נשמתו, דכל הגבוה ביותר יורד למטה יותר (תורה אור בראשית ד, א. זה היום השי"ת (בספר המאמרים תש"י) ס"ב)). ומצד זה שברגלים מתבטאת שלימות העצמית דאדם, (מצד פחיתותם) י, נעשה בהם מעלה גם בענין יא הגילויים יב – שהם מעמידים את הראש.

13 דוגמת ב' בחינות אלו דהתכללות שב"היום" דראש השנה, ישנה בה' מינים דחג הסוכות ("יום חגיגו" המגלה את ה"בכסא"): כל אחד מד' המינים בפ"ע מורה על האחדות (נתבאר בד"ה וככה תרל"ז סעיף פז), וכל ד' המינים (ביחד דוקא) – הם מצוה אחת.

14 כי האדם הוא בריאה התיכונית שכלול מהעליונים ומהתחתונים, תכלית העילוי ותכלית הירידה, ולכן צריך להיות בו ראש ורגל (ראה המשך ר"ה תש"ב ס"ח). – ומצד זה, צורך האדם לכחות

ביאורים בתורת רבינו

ו "כולם מציאות אחת" – "כאחד"

ובנמשל בנוגע לאחדות ישראל, הוא דרגה בה אין חשיבות למעלה הפרטית של כל אחד, וכל עניינו הוא רק מה שהוא חלק מכלל ישראל.

ז "עמוקה יותר"

כאשר ה"קומה" דכלל ישראל היא באופן שענינו של כל אחד הוא רק מה שהוא חלק מכלל ישראל – האחדות היא נעלית יותר מכך שכולם משלימים זה את זה.

וביאור העניין: הקשר וההתאחדות בזה שכולם משלימים זה את זה – אינה התאחדות גמורה. כי הגם שבשביל שלימות המציאות שלו צריך הוא לחבירו – הרי אף-על-פי-כן הם שני פרטים מובדלים, וענינו של כל אחד הוא המציאות שלו. מה-שאין-כן ההתאחדות מצד זה שענינו העיקרי של כל אחד הוא זה שהוא חלק מכלל ישראל – הרי הוא וחבירו הם אותו הדבר, המציאות של הכלל.

וראה מעלה נוספת במילואים.

י "וימצד זה שברגליים מתבטאת שלמות העצמית דהאדם (מצד פחיתותם)" בפועל, דוקא האברים הפחותים מבטאים את המעלה העצמית ולא הראש, כי בנוגע לראש ניתן לחשוב שנוצר מצד מעלתו. מה-שאיין-כן האברים הפחותים שאין בהם שום מעלה, מבטאים את המעלה העצמית.

יא "נעשה בהם מעלה גם בענין הגילויים" טעם הדבר הוא כיוון ש'הגילויים' הם בהתאם ל'עצם', ומאחר שבדרגת העצם יש מעלה ברגל - נמשך העניין גם בדרגת הגילויים.

ואף ששלימות עצמית הפוכה ממעלה של גילויים, שהרי שלימות עצמית מדגישה את העליון ומעלה פרטית מדגישה את הזולת - התחתון, ואם כן, כיצד נמשכה מעלה עצמית בגילויים?

הנה מצד כללות עניין הגילויים, באמת עניינם הוא רק התחתון (הזולת). אבל בעולםם גופא הם בהתאם לעצם, שבדבר שיש לעצם צורך בו, נעשה בו מעלה גם בעניין הגילויים. וראה במילואים.

יב "נעשה בהם מעלה גם בענין הגילויים" הלשון "נעשה" משמעו לכאורה שזה נעשה בדרך ממילא. וצריך להבין מה התהליך שגורם לזה - איך זה שישנה מעלה עצמית משפיע על הגילויים, הרי אין להם דמיון והם הפכים?

ואולי ההסברה בזה: כשם שתענוג ורצון משפיעים על ההבנה - שגטית השכל הוא כתוצאה מסוג התענוג שנפשו מתענגת. ולכן, אדם שתענוגו בכיוון של חסד יינהג ויתחבר לסברות הנוטות לחסד וכו'. וכן כאשר רוצה בדבר מסויים למעלה מטעם ודעת, הרצון (בריבוי פעמים) יטה את השכל שביין וימצא טעם לרצון. ונמצא, שכח עצמי משפיע גם על הגילויים ועל הכוחות החיצוניים.

ח "גוף שלם" והערת רבינו 14 המילים "גוף שלם" מגדירים את מהות האחדות של "כאחד" - שאין כאן רק צירוף של אברים, אלא "גוף שלם".

ובהערת רבינו 14 מוסיף ביאור בזה, שמצד דרגה זו, הצורך בפרטי האברים השונים - ראש ורגל - אינו מצד מעלתם הפרטית, אלא כדי לבטא את שלימות האדם שכלול מן העליונים והתחתונים.

וממשיך שם שזוהי נקודת "שלימות העצמית דאדם" שאינה מוגדרת, שהשלימות שלו היא נקודה אחת - נקודת ענין השלימות, אלא שביטוי נקודה זו הוא על-ידי שיש בו כל הסוגים של עליונים ותחתונים.

וזו הכוונה בתואר 'שלימות עצמית' - שהשלימות היא שלו ולא של הפרטים. כל השלימות היא שהוא בלי גדר, אך בפרטים עצמם אין עניין. בשונה משלימות רגילה שהיא מעלה בפרטים.

ובזה יתבארו הביטויים השונים ביחס לאחדות זו, שבסעיף ד' קורא לה בשם "אדם", וכאן בשם "גוף שלם" - שההגדרה "אדם" מתייחסת לנקודת השלימות העצמית המתבטאת על-ידי הפרטים, והלשון "גוף שלם" מתייחס אל הפרטים המבטאים את השלימות.

[ויש להוסיף, שאחדות זו אינה מבטלת את האברים, אלא היא נוצרת דווקא מעניינם הפרטי: על ידי חיבור הפרטים העליונים והתחתונים יחד, מקבל הגוף את מעלתו העצמית - שכולל ראש ורגל - ראה לעיל ביאור ה].

ט "גוף האדם הוא מבחינת דומם היותר נמוך" שכן האדם נברא עפר מן האדמה ולאחר מכן ניתנה בו הנפש, מה-שאיין-כן בעלי חיים שהגוף מלכתחילה נוצר עם הנפש. והטעם לכך שנברא באופן כזה, הוא כי בזה מתבטא גודל מעלתו שיכול לירד ולזכך אפילו דומם.

מורגש וניכר שגם בחיצוניותם יי (שבזה נשארים המה שונים ומחולקים זה מזה) יי קשורים הם זה לזה. מה-שאיין-כן "לאחדים" תוכנו שגם בחיצוניות, הענינים הפרטיים – שבהם נבדלים האברים זה מזה – שייכים זה לזה יי ומשלימים יי זה את זה¹⁵ יי.

מוכרחים לשינויים שבין אבר לחבירו יי, ישנה מעלה יתירה בענין "לאחדים" על ענין "כאחד". ד"כאחד" היינו שהתוכן הפנימי של כל האברים אחד הוא, ועיקר יי ענינו של כל אבר אינו במה שהוא מחולק משאר האברים, אלא בהיותו חלק מגוף האדם, אבל בזה לא

15 מעין מעלת היחוד ד"כאחד" לגבי "יחיד".

ביאורים בתורת רבינו

מוסיף ביאור, שגם ענין "כאחד" נעשה דווקא על ידי חיבור פרטי האברים, ולכן גם בדרגא זו יש נתינת מקום לחילוקים.

טו "בחיצוניותם"

השונות נקראת חיצונית כי היא מה שנראית בהשקפה ראשונה, ואילו זה שכל האברים מבטאים נקודת שלימות בלתי מוגדרת הוא ענין עמוק יותר הנתפס על-ידי עיון והעמקה, ולכן נקרא בשם פנימיות.

טז "שגם בחיצוניותם (שבזה נשארים המה שונים ומחולקים זה מזה)"
כמבואר בסוף הערת רבינו 14 שכתוצאה מהשלימות העצמית נעשה שלימות גם בגילויים ונהיו מעלות בפרטים עצמם.

יז "שייכים זה לזה"

שכן כולם נובעים מאותה נקודת שלימות, כפי שיבאר בסעיף הבא שה"לאחדים" בא מה"כאחד".

יח "משלימים זה את זה"

"בבחינה אחת יש יתרון ומעלה להרגלים שצריך להלך בהם וגם הם מעמידי הגוף והראש .. ונמצא שאין שלימות להראש בלתי הרגלים" כך ישראל .. (לקו"ת נצבים מד, א).

יט "לאחדים תוכנו .. שגם בחיצוניות .. משלימים זה את זה" (והערת רבינו 15)
ביאור מעלת "לאחדים": עם היות שבחינה זו

יג "ומכיוון שהאברים מוכרחים לשינויים שבין אבר לחבירו"

כדי לבאר את המעלה שבדרגת "לאחדים", מקדים שגם הבחינה של "כאחד" ("קומה אחת שלימה") היא אחדות שבאה דוקא מצד השוני והפרטים, ולא אחדות מופשטת. היינו שעבור דרגה זו עצמה יש צורך שיהיו סוגים של עליון ותחתון. אלא שמצד דרגת "כאחד" אין מעלה באברים כשלעצמם, אלא רק בכך שהם מבטאים את השלימות הבלתי מוגדרת ("גוף שלם"). אבל לו יצויר שהיתה תפיסת מקום למעלה הפרטית של כל אבר, לא היה ביכולתם להתאחד. וזו המעלה בדרגת "לאחדים", שגם בדרגה שנרגשת מעלת כל פרט בפני עצמו, הם מתאחדים בכך שמשלימים זה את זה.

יד "עיקר"

יש כאן שתי לשונות לגבי האחדות של"כאחד": תחילה כותב שענין זה הוא "התוכן הפנימי של כל האברים", ואחר כך כותב שהוא "עיקר ענינו של כל אבר". ולכאורה לשונות אלו מלמדים שגם בדרגא זו יש בכל אבר מקום גם לענין הטפל, שזהו מה ששונה מזולתו.

אמנם בסעיף הקודם לא התייחס לענין זה, ואדרבה, כותב ש"שאיין בו תוכן וענין נפרד בפני עצמו מלבד היותו חלק מגוף האדם".

וטעם הדבר הוא שבסעיף הקודם עדיין לא נתבאר תוכן ענין "כאחד" בפרטיות, אלא רק באופן כללי - כפי שהוא למעלה מפרטי החילוקים של האברים השונים. לעומת זאת בסעיף זה

ו. שני סוגים אלו בהתאחדות – "לאחדים" ו"כאחד" – תלויים המה זה בזה:

על-ידי ענין "לאחדים", שגם בחיצוניותם ועניניהם הפרטיים מאוחדים הם, אפשר להיות ענין "כאחד", שגם בפנימיותם הרי הם מציאות אחת (כי אילו בחיצוניות היו "ענפין מתפרדין", לא היו יכולים להיות מציאות אחת בפנימיות: הביטול החיצוני, היינו היותם מקבלים זה מזה, הוא הכלי לביטול הפנימי, שכל ענינו

ובעיקר האריך אדמו"ר הזקן בענין "לאחדים", כי זה הוא עיקר ענין העבודה¹⁶: כל איש ישראל במציאותו הפרטית ^א, נשמה בגוף, צריך להיות "שפל רוח בפני כל אדם", בידעו שישנה מעלה בזולתו לגביו והוא צריך לו.

סיכום: האחדות של "כאחד" היא רק מצד התוכן הפנימי, אבל בחיצונית יכול להיות נרגש חילוק. וזו המעלה בענין "לאחדים" – שגם בענינים הפרטיים המובדלים, כל אחד שייך לזולתו ומשלים אותו.

הראת" (אחדות מצד למעלה) ².

16 ובדוגמת המבואר (לקוטי שיחות ח"ד ע' 1335 ואילך) מעלת "ידיעת" (אחדות מצד המטה) על "אתה

ביאורים בתורת רבינו

מעלת היחוד דאחד לגבי יחיד. ולכאורה הטעם לזה הוא משום ש"כאחד" אינו דרגת "יחיד" אלא בחינה נעלית ב"אחד".

כ בהערת רבינו 16

בפסוק "ידיעת" נאמר רק "אין עוד" לעומת הפסוק "אתה הראת" שמוסיף "מלבדו": כאשר הגילוי הוא מלמעלה, אזי הגילוי הוא שאין עוד שום מציאות. מה-שאיין-כן דבר שבא מצד התבוננות האדם, הרי האדם לא יכול להגיע לביטול מוחלט. ואף-על-פי-כן עיקר העבודה היא "ידיעת", שלמרות שיש עולם, אין עוד מציאות. ולכן התחיל אדה"ז את שער היחוד והאמונה דווקא בפסוק "ידיעת" ולא בפסוק "אתה הראת".

כא "כל איש ישראל במציאותו הפרטית .." היינו שהאחדות אינה רק בין הסוגים השונים בעם ישראל באופן כללי, אלא שגם בכל יחיד יש מעלה מיוחדת, שכל ישראל (גם אלה שבסוג זה) צריכים לקבל ממנו.

היא דרגא תחתונה, מכל-מקום, יש בה יתרון לגבי בחינת "כאחד". כי האחדות שבבחינת "כאחד" היא זה שכולם הם מציאות אחת (ואינם אנשים מחולקים), ובמילא, האחדות היא (רק) במקום ודרגא שלמעלה מהתחלקות; והיחידוש בהאחדות שבבחינת "לאחדים" היא – שגם במקום ודרגת ההתחלקות (שענינו של כל אחד הוא ציורו הפרטי ששונה מזולתו) ישנה האחדות.

יתירה מזה: מכיון שהאחדות שבבחינת "לאחדים" היא באופן שכולם משלימים זה את זה – שלמרות שמהותו של כל אחד הוא ענינו הפרטי, מ"מ, השלימות של כל אחד (בתור איש פרטי, שהוא חלק מזולתו) היא דוקא על-ידי חבירו – הרי נמצא, אשר [לא זו בלבד שהאחדות היא גם במקום ודרגת ההתחלקות, אלא יתירה מזה] גם ההתחלקות עצמה קשורה לענין האחדות. וראה במילואים.

ובכל אופן כותב רבינו בהערה שהוא רק "מעין"

ז. ובזה יובן גם הטעם שענין הערבות התחיל רק בכניסתם לארץ:

מה שכל אחד מישראל ערב לחבירו, הרי זה בגלל הפירוש הפנימי ב"כל ישראל ערבים זה בזה", שכל ישראל מעורבין זה עם זה ("ערבים" לשון תערובת) – בשני סוגי ההתכללות הנ"ל, "לאחדים" ו"כאחד".

וכיון שענין ההתכללות בכלל יכול להיות רק כאשר מאיר אור עליון¹⁸, ואור עליון זה התחיל להאיר רק בכניסתם לארץ, לצורך השלמת הכוונה העליונה דדירה בתחתונים – "טובה הארץ מאד מאד"¹⁹ – לכן, דוקא אז התחיל ענין הערבות בשלימות, מצד התכללות ישראל²⁰.

של כל אחד מהם אינו מציאותו הפרטית אלא הענין הכללי²¹.

ומאידך, דוקא על-ידי זה שבפנימיותם הם "כאחד", אזי גם בחיצוניותם הרי הם "לאחדים", ומוסיפים שלימות זה בזה²². דאילו היה עיקר ענינו של כל אחד תוכנו הפרטי, הנה לצורך ענין פרטי זה – שהוא עיקרו – לא היה נזקק לזולתו; ורק מפני שבפנימיות מציאות אחת הם, לכן גם בהתחלקותם החיצונית צריכים הם לקבל זה מזה²³.

סיכום: שני העניינים תלויים זה בזה: הביטול החיצוני של "לאחדים", שמקבלים זה מזה, הוא הכלי לביטול הפנימי. ומאידך, רק כיוון שבפנימיותם הם "כאחד" – צריכים לקבל זה מזה גם בענייניהם הפרטיים והחיצוניים.

17 ראה לעיל הערה 14.

18 אגרת הקודש ס"ב. לקוטי תורה תזריע כג, ג.

19 נתבאר בארוכה לעיל ע' 1045.

20 ובפרטיות יותר יש לומר: קיום התורה ומצוות והערבות על זה, הוא בהנשמה כמו שנעשית בבחינת מציאות ומלוכשת בגוף דוקא, שלכן נוגע זה

להתכללות ד"לאחדים", שזה נתגלה בכניסתם לארץ שהיו אז בהתלבשות כו'. אך הכח על התכללות זו הוא מצד ההתכללות ד"כאחד" (כנ"ל סעיף ו), שלכן הכריתת ברית על זה הוצרך להיות במדבר שהיו בהפשטה, ועל-ידי משה – ביטול דבחינת מ"ה – וראה תניא פרק לב.

ביאורים בתורת רבינו

כב "הביטול החיצוני .. הוא הכלי לביטול הפנימי"

דבר זה נראה תמוה בהשקפה ראשונה: איך אפשר לומר שהאחדות החיצונית היא היוצרת את האחדות הפנימית. ובפרט שמיד לאחר זה כותב שהאחדות החיצונית היא תוצאה של האחדות הפנימית, שלכאורה זו סתירה מיניה וביה?

אלא, שהאחדות הפנימית היא כמובן השורש לאחדות החיצונית, כפי שיבואר בביאור הבא. והמעלה שבאחדות החיצונית של "לאחדים" היא בכך שעל ידה נרגשת האחדות גם באברים עצמם. וזהו מה שכותב ש"הביטול החיצוני הוא הכלי לביטול הפנימי" – שהביטול הפנימי קיים

מלכתחילה, ועל ידי האחדות של "לאחדים" נעשים האברים כלי להרגיש אחדות זו גם בתוכם.

כג "רק מפני שבפנימיות מציאות אחת הם, לכן גם בהתחלקותם החיצונית צריכים הם לקבל זה מזה"

בהערת רבינו 17 מציין להערה 14, שם נתבאר שהמעלות שבגילויים באות מהשלימות העצמית. והיינו שהיות ובמקורן בשלימות העצמית נרגש שכל הפרטים עניינם אחד, הרי הם נוצרים באופן שגם התחלקותם החיצונית, כאשר נרגשות המעלות הפרטיות – הם עדיין מאוחדות וצריכות זה לזה.

יותר, אלא יוצא ממציאותו הפרטית ונעשה חלק מכלל ישראל, מובטחים הם להיות "זוכים בדין" – דכלל ישראל ודאי זכאים המה – להתברך בכתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה.

סיכום: זהו הקשר בין הפירושים "אתם ניצבים": על ידי עניין הערבות, שיוצא ממציאותו הפרטית ונעשה חלק מכלל ישראל – הרי 'כלל ישראל' ודאי זוכים בדין.

סעיף ז: עניין הערבות נובע משני סוגי התכללות זו – שכל ישראל ערבין ומעורבין. וכדי שתהיה ההתכללות היה צורך בגילוי אור עליון שהאיר רק בכניסתם לארץ.

ח. על-פי כל הנ"ל תובן גם השייכות בין הפירוש הפשוט ד"אתם ניצבים" לפירוש הבעש"ט על "אתם ניצבים" – שישראל זוכים בדין, "היום" – ביום ראש השנה:

על-ידי זה ש"אתם ניצבים גו' כולכם" כפירוש הפשוט, שכל אחד מישראל מכליל עצמו עם כלל ישראל להיות "לאחדים כאחד", ואינו עורך שום חשבונות מי נעלה יותר ומי פחות

(משיחות ש"פ נצו"י תשח"י ותשי"ט
– לקוטי שיחות חלק ד, ניצבים
בתרגום ללשון הקודש)

סיכום כללי

סעיף ה: האחדות של "כאחד" היא רק מצד התוכן הפנימי, אבל בחיצונית יכול להיות נרגש חילוק. וזו המעלה בעניין "לאחדים" - שגם בעניינים הפרטיים המובדלים, כל אחד שייך לזולתו ומשלים אותו.

סעיף ו: שני העניינים תלויים זה בזה: הביטול החיצוני של "לאחדים", שמקבלים זה מזה, הוא הכלי לביטול הפנימי. ומאידך, רק כיוון שבפנימיותם הם "כאחד" - צריכים לקבל זה מזה גם בענייניהם הפרטיים והחיצוניים.

סעיף ז: עניין הערבות נובע משני סוגי התכללות זו - שכל ישראל ערבין ומעורבין. וכדי שתהיה ההתכללות היה צורך בגילוי אור עליון שהאיר רק בכניסתם לארץ.

סעיף ח: זהו הקשר בין הפירושים "אתם ניצבים": על ידי עניין הערבות, שיוצא ממציאותו הפרטית ונעשה חלק מכלל ישראל - הרי 'כלל ישראל' ודאי זוכים בדין.

סעיף א: צריך להבין הקשר בין שני הפירושים ב"אתם ניצבים" - פירוש הבעש"ט ש"קיימים ועומדים" וזוכים בדין, ודברי המפרשים שבני ישראל קיבלו ערבות זה לזה. וגם מדוע התחילה הערבות רק בכניסתם לארץ ישראל?

סעיף ב: ויש להקדים תמיהה בעניין הערבות: על-פי שכל, רק גדול יכול להיות ערב לקטן. וכיצד כאן, גם קטן ערב לגדול ויכול להוציאו ידי חובתו?

סעיף ג: אדה"ז מבאר שכל ישראל הם "קומה אחת שלימה" - כגוף האדם, שצריך גם ראש וגם רגל. ובזה יובן שגם הגדול צריך לקטן.

סעיף ד: אדה"ז מבאר עניין האחדות על-פי משל מאברי האדם, ובדבריו ישנם ג' דרגות באחדות ישראל: "יחד" - פרטים שונים שמתקבצים יחד. "לאחדים" - שכל הפרטים שייכים זה לזה, כיוון שכל אחד משלים את זולתו. "כאחד" - שנעשים "קומה אחת" וגוף אחד.

מילואים

העיקרי של כל אחד מהם הוא זה שהוא חלק מכלל ישראל, הוא באופן שכולם הם שוים ממש.

לביאור יא: ועדיין צריך ביאור: מדוע מלכתחילה נוצר מהעצם דבר שהפוך ממנו - גילויים, שהם התייחסות לדבר שמחוץ לנפש ונותנים מקום אליו. מדוע העצם צריך אותם?

ואולי הביאור בזה, שהבלי גדר מדגיש את מציאות העליון. אך בכך שהבלי גדר מסוגל להביא מעלות בתחתון, ובכל זאת להשאיר אותם קשורות לבלי גדר - מתבטאת מעלה גדולה יותר מאשר ביטוי הבלי גדר דרך שלמות העצמית. בלי גדר של שלימות עצמית מוגדר בהיותו 'אני' עליון, ולכן מורגש בפרטים שעניינם הוא הבלי גדר. אבל בלי גדר שמביא מעלות בגילויים שעניינם הוא התחתון, אינו מוגדר בגדר של עליון 'אני' כלל.

לביאור יט: בשיחה זו ובכמה מקומות נזכר רק ענין זה (משלימים) ולא ענין כלולים "שביד יש חיות מעין הרגל על-ידי הוורידים (ווריד הרגל) שנמשכו בו וכן בשאר כל האיברים" (דרך מצותיך כח, ב). "וגם כשאירע כובד בראש מקיזין דם ברגלים ונרפא ומקבל חיותו ממנו" (לקו"ת נצבים מד, א). ואולי מפני שבזה דוקא (מה-שאיין-כן בזה שכלולים זה מזה) מודגש (לא רק שהאחדות היא במקום ההתחלקות, אלא יתירה מזה) שההתחלקות עצמה קשורה עם ענין האחדות.

לביאור ז: מעלה נוספת היא בנוגע להשתוות שלהם: זה שכל ישראל הם שוים מצד זה שהם משלימים זה את זה (וכל אחד מהם הוא "ראש" בעניינו הפרטי) אינה כמו ההשתוות שלהם מצד זה שכל אחד מהם הוא חלק מהכלל: בהשוואה מצד זה שמשלימים זה את זה, הרי, סוף סוף הם חלוקים במעלתם, שמעלת היד (לדוגמא) היא גדולה יותר ממעלת הרגל. ולכן, גם ענין ה"ראש" שביד (מה שהיד משפעת המעלה שלה לכל האברים), ומכש"כ ענין ה"ראש" שבהראש - הוא נעלה יותר מענין ה"ראש" שברגל.

[ונוסף לזה: זה גופא שכל אחד מהם הוא ה"ראש" שמשפיע לכל ישראל - הרי זה עצמו מדגיש את החילוק שבנינו לשאר כל ישראל, שהוא ה"משפיע" (בנוגע לענין זה) ושאר כל ישראל הם ה"מקבלים". ונמצא, שבכל ענין (גם בזה שהרגל משפיע להראש), מודגש החילוק שבין אחד לחבירו, שאחד הוא משפיע ואחד הוא מקבל. היינו, שההשתוות של כל ישראל היא רק זה שאי אפשר לקבוע מיהו ה"משפיע" ומיהו ה"מקבל" - מכיון שבכל אחד מהם ישנה מעלה מיוחדת, שבנוגע למעלה זו הוא ה"משפיע". אבל בנוגע עצם החילוק של "משפיע" ו"מקבל", הרי אדרבה, זה שמשלימים זה את זה וכל אחד משפיע לחבירו - מדגיש את החילוק של "משפיע" ו"מקבל"].

מה-שאיין-כן ההשוואה הבאה מצד זה שענינו

לזכות התמים ר' דוד וזוגתו נטשה לאה וילדיהם שיחיו

בן נאים

להצלחה רבה ומופלגה בכל אשר יפנה

החזקת מכון 'ביאורים במאמרי רבינו'

מוקדשת לחיזוק ההתקשרות לכ"ק אדמו"ר נשיא דורנו

על-ידי ועד ידידי המכון

הרב לייבל ומשפחתו שיחיו בוימגארטען

ר' ירחמיאל מנחם מענדל ומשפחתו שיחיו גולדשמיד

ר' יהודה ומשפחתו שיחיו דוידאוו

ר' שלמה ומשפחתו שיחיו ורדיגר

ר' מנחם מענדל ומשפחתו שיחיו פישר

ר' יוסף יצחק ומשפחתו שיחיו קזרנובסקי

ר' מרדכי קנטור ומשפחתו שיחיו

הרב יצחק ומשפחתו שיחיו רסקין

קובץ זה נדפס לעילוי נשמת

ר' משה בן ר' לייב ע"ה

בורודא

על-ידי ולזכות בנו

ר' אלכסנדר לייב שיחי' בורודא

ומשפחתו שיחיו

להצלחה רבה ומופלגה

בכל אשר יפנו

קובץ זה נדפס לחיזוק ההתקשרות

לכ"ק אדמו"ר על ידי ולזכות

הרב יוסף דוד בן רחל וזוגתו מרת

אלישבע בת רחל

וכל יוצאי חלציהם לאורך ימים

ושנים טובות, לבשורות טובות

ולהצלחה רבה ומופלגה

בכל אשר יפנו

קובץ זה נדפס

על ידי ולזכות

ר' דניאל וזוגתו מרת יהודית

לנחת רוח חסידי אמיתי מילדיהם

שירלי, לוי יצחק, חיה מושקא,

שרה רחל, מרים ריזל, חנה

שיחיו

לאור ימים ושנים טובות

קובץ זה נדפס לעילוי נשמת

איש החסד הרב מנחם מענדל הלל

ב"ר יעקב ע"ה

גאנזבורג

ולזכות זוגתו מרת ביילא רישא

שתחי' לאריכות ימים

ושנים טובות.

משלוחי הרבי למילאנו איטליה